

Sčítanie obyvateľov, domov a bytov ako relevantný zdroj informácií o populačnom vývoji obyvateľstva Slovenskej republiky

Miroslav Koprla

Abstract

The following article presents a complex view of question of changes in demographic development of inhabitants of the Slovak Republic, reflected by population, houses and dwelling censuses. In our paper we are presenting planned population, houses and dwelling census that will be realized in year 2011 and along with this we are trying to identify all possible significant changes in demographic development of inhabitants of the Slovak Republic.

Key Words: population census; houses census; dwelling census; analysis.

ÚVOD

Informácie o počte, zložení a podrobnej štruktúre obyvateľstva každej krajiny sú základným predpokladom sledovania a odhadu možného populačného vývoja obyvateľstva danej krajiny. Slovenská republika má dobre spracovanú štruktúru obyvateľstva, ktorá vychádza z dlhodobej tradície zisťovaní a spracovaní údajov o obyvateľstve. Najpodrobnejšie údaje o počte a zložení obyvateľstva poskytujú práve výsledky sčítania obyvateľov (ľudu), domov a bytov. Sčítania ľudu sú časovo i finančne náročné akcie, avšak prinášajú podrobné údaje o obyvateľstve, konkrétne ide o údaje demografické, ekonomické a sociálne, zisťované v celej krajine alebo len jej ohraničenej časti. Z pohľadu sociálnej politiky štátu prinášajú sčítania obyvateľov, domov a bytov cenné prehľady a informácie o obyvateľstve Slovenskej republiky, ktoré možno vyhodnotiť na úrovni národnej, prípadne porovnávať s okolitými krajinami na úrovni medzinárodnej. V súkromnom sektore sa využívajú údaje o obyvateľstve prevažne vo firmách alebo podnikoch za účelom lepšieho poznania prostredia pre investovanie alebo podnikanie, pretože: „Demografické podmienky na jednej strane súvisia s vývojom ekonomického prostredia a ovplyvňujú ho, na druhej strane sú však v interakcii so

špecifickým kultúrnym prostredím, podmieneným kultúrnohistorickým vývojom.“¹ Ďalej sa o kultúrnom prostredí uvádza, že: „Kultúrne prostredie, ktoré sa radí medzi kľúčové a imanentné zložky makroprostredia, sa považuje za najmenej ovplyvniteľnú položku spomedzi všetkých súčastí vonkajšieho trhového prostredia.“² Keďže sú informácie o obyvateľstve Slovenskej republiky kľúčové pre rozhodovanie organizácií na rôznom stupni, budeme sa v našom príspevku podrobnejšie zaoberať najbližším sčítaním obyvateľov, domov a bytov v roku 2011.³

1 HISTORICKÁ REFLEXIA SČÍTANIA OBYVATEĽOV, DOMOV A BYTOV

Prvé československé sčítanie ľudu a bytov sa konalo *15. februára 1921* na základe prvého československého zákona o sčítaní ľudu číslo 256/222 Zb. z 8. apríla 1920. Popri sčítaní ľudu sa uskutočnilo aj sčítanie bytov. Druhé československé sčítanie sa uskutočnilo *1. decembra 1930*. Sčítania z rokov 1921 a 1930 priniesli mnohé poznatky a nové metódy, avšak boli v podstate pokračovaním rakúskych sčítaní. Povojnové zmeny v počte a štruktúre obyvateľov prispeli k vykonaniu stručných súpisov obyvateľstva ešte pred plánovaným sčítaním ľudu na rok 1950. Tieto súpisy sa uskutočnili *4. októbra 1946* na Slovensku a *22. mája 1947* v českých krajinách. Na Slovensku bolo cieľom získať informácie o pracovnom trhu, a na strane českých krajín podklady pre prípravu národného poistenia. Sčítanie ľudu, ktoré sa uskutočnilo *1. marca 1950*, v úzkej miere nadväzovalo na sčítanie z roku 1930. Toto sčítanie bolo spojené s celoštátnym sčítaním domov a bytov a taktiež sa uskutočnil súpis priemyselných a živnostenských podnikov a súpis poľnohospodárskych podnikov. Sčítaním ľudu v roku 1961 začala nová etapa československých populačných cenzov. Sčítanie sa uskutočnilo *1. marca 1961* a jeho výsledky po prvýkrát v histórii sčítaní predstavujú integrovaný cenzus so vzájomným prepojením údajov o obyvateľstve, domácnostiach, bytoch a domoch. Ďalšie dve sčítania, ktoré sa uskutočnili *1. decembra 1970* a *1. novembra 1980*, priniesli niektoré nové aspekty a prístupy ku sčítaniu, avšak základom a východiskom dnešných sčítaní i naďalej zostáva kvalitatívne nové poňatie sčítaní z roku 1961. Sčítanie

---

¹ Urban, E.; Ferenčíková, S.; Zorkóciová, O.; Koprlová, J. (2001): *Medzinárodný marketing*. 2. dopl. vyd. Bratislava : Ekonóm, s. 26. ISBN 80-225-1469-1.

² Koprlová, J. (2007): *Medzinárodný marketing: teória v praxi*. 1. vyd. Bratislava : Daniel NETRI, s. 64. ISBN 978-80-969567-4-6.

³ Bližšie pozri publikáciu Brezák, J. (2005): *Úvod do štúdia demografie: najmä pre sociálnu prácu a sociálnu politiku*. 1. vyd. Bratislava : Lúč, s. 104. ISBN 80-7114-496-7.

ľudu, domov a bytov v roku 1991 bolo posledným v rade československých sčítaní. Konalo sa *3. marca 1991* a jeho prínosom bolo najmä uskutočnenie spracovania a vyhodnotenia údajov za pomoci modernej výpočtovej techniky. Prvé sčítanie v histórii samostatného Slovenska sa konalo *26. mája 2001*. Jeho význam bol v tom, že po prvýkrát celé sčítanie zabezpečoval v plnom rozsahu Štatistický úrad Slovenskej republiky. Najbližšie sčítanie sa na Slovensku uskutoční *21. mája 2011*, ktorého revolučnou novinkou bude vyplňanie elektronického sčítacieho formulára prostredníctvom internetu.⁴

2 SČÍTANIE OBYVATEĽOV, DOMOV A BYTOV V ROKU 2011

Sčítanie obyvateľov, domov a bytov v roku 2011 bude tak, ako aj v minulosti prebiehať tradičnou metódou sebasčítania, kedy obyvatelia sami vyplňajú príslušné sčítacie tlačivá, avšak v porovnaní s predošlými sčítaniami sa v pripravovanom sčítaní v roku 2011 pripravuje zavedenie niekoľkých zásadných zmien:⁵

1. Údaje a informácie získané zo sčítania budú medzinárodne porovnateľné, pretože vo všetkých krajinách Európskej únie budú použité pri zbere údajov rovnaké, prípadne porovnateľné definície zisťovaných údajov.
2. Príprava a realizácia sčítania bude sprevádzaná využitím nových informačných technológií, ktoré sa uplatnia najmä pri zbere a spracovaní údajov, ako aj pri zverejnení publikačných výstupov zo sčítania.
3. Zber údajov bude prebiehať tiež elektronickou formou poskytnutia údajov priamo cez internet.
4. Zozbierané údaje budú uložené v databázach Štatistického úradu Slovenskej republiky v štruktúre podľa medzinárodných požiadaviek, aby sa zjednodušilo a urýchlilo spracovanie.
5. Šírenie informácií, získaných zo sčítania, bude prebiehať prostredníctvom moderných technológií, ktoré umožnia priamy výber požadovaných informácií prostredníctvom internetu.

---

⁴ Bližšie pozri dokument *História sčítania obyvateľov, domov a bytov*. On: <http://portal.statistics.sk/showdoc.do?docid=5843>. (09.09.2010).

⁵ Bližšie pozri dokument *Sčítanie obyvateľov, domov a bytov 2011*. On: <http://portal.statistics.sk/showdoc.do?docid=19459>. (09.09.2010).

6. Informácie získané sčítaním budú využité ako jeden zo zdrojov údajov pre pripravovaný medzinárodný projekt systému informácií o území INSPIRE.

2.1 LEGISLATÍVNA ÚPRAVA VZŤAHUJÚCA SA KU SČÍTANIU OBYVATEĽOV, DOMOV A BYTOV V ROKU 2011

Sčítanie obyvateľov, domov a bytov v roku 2011 bude prebiehať na základe nasledujúcej zákonnej úpravy:⁶

- Zákon č. 263/2008 Z.z. o sčítaní obyvateľov, domov a bytov v roku 2011 z 18. júna 2008;
- Nariadenie Európskeho parlamentu a Rady (ES) č. 763/2008 z 9. júla 2008 o sčítaní obyvateľov, domov a bytov.

Nariadenie Európskeho parlamentu a Rady (ES) má prispieť ku skvalitneniu získaných údajov zo sčítania obyvateľov domov a bytov a zároveň má zabezpečiť porovnateľnosť údajov, čo umožní medzinárodné porovnanie výsledkov sčítania s okolitými krajinami Európskej únie. Ďalej sa budeme venovať podrobnejšiemu rozboru vyššie uvedeného zákona.

2.2 ZÁKON Č. 263/2008 Z.Z. O SČÍTANÍ OBYVATEĽOV, DOMOV A BYTOV V ROKU 2011 Z 18. JÚNA 2008

Sčítaním obyvateľov, domov a bytov sa podrobnejšie zaoberá Zákon č. 263/2008 Z.z. o sčítaní obyvateľov, domov a bytov v roku 2011 z 18. júna 2008, ktorý pozostáva z osemnástich paragrafov.

§ 1 *Predmet úpravy* – ustanovuje obsah, rozsah, spôsob vykonania sčítania, rozhodujúci okamih, pôsobnosť ústredných orgánov štátnej správy, obvodných úradov, obcí, vyšších územných celkov, povinnosti súvisiace so sčítaním. § 2 *Zisťované údaje* – vymedzuje údaje, ktoré sa budú zisťovať pri sčítaní, teda, údaje o obyvateľoch, úrovni bývania a o štruktúre domového a bytového fondu. § 3 *Poskytovanie zisťovaných údajov* – upravuje povinnosti poskytnutia údajov u jednotlivých osôb ako cudzinci, neplnoleté deti, zdravotne

---

⁶ Dokument *Právny rámec sčítania obyvateľov, domov a bytov 2011*. On: <http://portal.statistics.sk/showdoc.do?docid=24283>. (09.09.2010).

postihnutí a pod.. § 4 *Rozhodujúci okamih a čas sčítania* – sčítanie sa má vykonať k 21. máju 2011, pričom rozhodujúcim okamihom bude polnoc z piatka 20. mája 2011 na sobotu 21. mája 2011. § 5 *Spôsob sčítania* – upravuje spôsob sčítania, ktoré bude prebiehať prostredníctvom sčítacieho tlačiva, ktoré bude mať listinnú i elektronickú podobu. Tlačivo v listinnej podobe bude okrem štátneho jazyka vyhotovené aj v jazyku maďarskom, rómskom, rusínskom a ukrajinskom. V elektronickej forme bude dostupné aj v anglickom jazyku. Tlačivo vyplní každý, kto je povinný poskytnúť údaje. § 6 *Sčítacie obvody* – je venovaný problematike sčítacích obvodov, na ktoré sú rozdelené jednotlivé obce, a ktoré vytvorili obvodné úrady podľa návrhov obce. § 7 *Sčítací komisár* – upravuje podmienky pre sčítacích komisárov ale aj ich povinnosti, ako zúčastnenie školenia, prevzatie tlačív, sčítanie v určitých obvodoch, na požiadanie vyplniť tlačivo, preukazovať sa osobitným poverením, prevziať vyplnené tlačivá, chrániť ich pred stratou či zachovanie mlčanlivosti. Konkrétnejšie upravuje i prislúchajúcu odmenu. § 8 *Pôsobnosť ústredných orgánov štátnej správy* – upravuje organizáciu sčítania, pričom bude koordinované sčítanie práve prostredníctvom úradu v súčinnosti s ministerstvami a ostatnými ústrednými orgánmi štátnej správy Slovenskej republiky a prostredníctvom krajských správ Štatistického úradu Slovenskej republiky, ako aj orgánov štátnej správy a obcí. Ďalej definuje povinnosti jednotlivých orgánov. § 9 *Pôsobnosť obvodného úradu* – vymedzuje úlohy obvodného úradu, ako vypracovanie časového harmonogramu, vytvorenie sčítacích obvodov, vyhotovenie zoznamov obvodov, vypracovanie harmonogramu školení, zabezpečiť školenia, zabezpečiť prevzatie, uskladnenie, rozdelenie a doručenie sčítacích tlačív, ich zhromaždenie a odovzdanie krajskej správe, a napokon dodanie zaktualizovaných mapových podkladov. § 10 *Pôsobnosť obce* – vymedzuje úlohy obcí, ktoré majú vykonávať pri sčítaní, ako zabezpečenie informačnej a propagačnej kampane, vytvorenie podmienok na sčítanie, vypracovanie návrhu sčítacích obvodov, výber sčítacích komisárov, zabezpečenie prevzatia tlačív, odovzdania vyplnených tlačív obvodnému úradu, zabezpečenie ochrany údajov a napokon zabezpečenia zberu a sumarizácie údajov. Obce majú zriadiť komisie pre sčítanie. § 11 *Pôsobnosť vyššieho územného celku* – vymedzuje úlohu vyšších územných celkov, predovšetkým informačnú a propagačnú kampaň. § 12 *Ústredná komisia pre sčítanie* – Ústredná komisia – upravuje činnosť ústrednej komisie, pričom bude poradným orgánom, riadiť sa má štatútom vydaným predsedom úradu, ktorý bude zároveň predsedom ústrednej komisie. § 13 *Poskytovanie údajov* – upravuje využitie údajov, pričom budú údaje použité predovšetkým pre štatistické

účely. § 14 *Uloženie dokumentov* – informuje o zabezpečení uloženia sčítacích tlačív a dokumentov súvisiacich so sčítaním. § 15 *Úhrada nákladov* – upravuje skutočnosť, že výdavky spojené s prípravou a zabezpečením sčítania budú uhradené zo štátneho rozpočtu. § 16 *Správa majetku štátu* – informuje o ďalšom využití hnutel'ného majetku obstaraného na zabezpečenie sčítania. § 17 *Spoločné ustanovenie* – obsahuje spoločné ustanovenie. § 18 *Zrušovacie ustanovenie* – obsahuje zrušujúce ustanovenia a článok III upravuje účinnosť zákona.⁷

2.3 OBSAH SČÍTANIA OBYVATEĽOV, DOMOV A BYTOV V ROKU 2011

Sčítanie obyvateľ'ov, domov a bytov v roku 2011 bude obsahovať nasledujúce údaje o obyvateľ'och, bytoch a domoch:⁸

A. Údaje o obyvateľ'och:

1. Miesto trvalého pobytu alebo obvyklého bydliska;
2. Pohlavie;
3. Dátum narodenia;
4. Rodinný stav;
5. Štát a miesto narodenia;
6. Štátna príslušnosť;
7. Predchádzajúce miesto pobytu, dátum a dôvod prisťahovania do súčasného miesta pobytu;
8. Vzťahy medzi členmi domácnosti;
9. Súčasná ekonomická aktivita;
10. Zamestnanie;
11. Postavenie v zamestnaní;
12. Odvetvie ekonomickej činnosti;
13. Miesto výkonu zamestnania;
14. Najvyššie dosiahnuté vzdelanie;
15. Študijný odbor;
16. Miesto školy, vysokej školy alebo univerzity;

---

⁷ Zákon č. 263/2008 Z.z. o sčítaní obyvateľ'ov, domov a bytov v roku 2011 z 18. júna 2008.

⁸ Zákon č. 263/2008 Z.z. o sčítaní obyvateľ'ov, domov a bytov v roku 2011 z 18. júna 2008.

17. Spôsob dopravy do zamestnania, do školy;
18. Počet živo narodených detí (iba ženy);
19. Rok uzavretia súčasného manželstva;
20. Národnosť;
21. Materinský jazyk;
22. Najčastejšie používaný jazyk;
23. Náboženské vyznanie;
24. Počítačová znalosť.

B. Údaje o bytoch:

25. Forma vlastníctva bytu;
26. Obývanosť bytu;
27. Podlahová plocha bytu;
28. Obytná plocha bytu;
29. Počet obytných miestností v byte;
30. Poloha bytu v dome;
31. Zásobovanie vodou;
32. Teplá voda;
33. Záchod;
34. Kúpeľňa;
35. Typ kúrenia;
36. Zdroje energie používané na vykurovanie;
37. Klimatizácia;
38. Kuchyňa;
39. Pripojenie na telefón a internet;
40. Vybavenosť domácnosti (mobilný telefón, osobný počítač, auto).

C. Údaje o domoch:

41. Typ domu;
42. Obývanosť domu;
43. Forma vlastníctva domu;
44. Obdobie výstavby;
45. Obdobie rekonštrukcie;
46. Počet podlaží v dome;

47. Počet bytov v dome;
48. Materiál nosnej konštrukcie domu;
49. Typ vodovodnej prípojky;
50. Typ kanalizačného systému;
51. Tepelná izolácia domu;
52. Plynová prípojka.

V ďalšej časti príspevku budeme prezentovať najpálčivejšie problémy súčasného demografického vývoja obyvateľstva Slovenskej republiky. Analýzou výsledkov sčítaní z rokov 1991 a 2001 sme prišli k záveru, že: „Z hľadiska vekovej štruktúry obyvateľov došlo k významnému poklesu počtu obyvateľov v predproduktívnom veku za súčasného rastu počtu obyvateľov v produktívnom veku a mierneho rastu počtu obyvateľov v poproduktívnom veku. Tento trend sa prejavil v celkovom starnutí obyvateľstva Slovenskej republiky, čo potvrdil aj nárast priemerného veku obyvateľov o 2,5 roka smerom nahor.“⁹ Preto sme sa rozhodli analyzovať a predvídať uvedený trend z hľadiska jeho historického vývoja, pričom sme vychádzali z dostupných materiálov Štatistického úradu Slovenskej republiky o počte obyvateľov v jednotlivých vekových kategóriách.

3 OČAKÁVANÉ VÝSLEDKY SČÍTANIA OBYVATEĽOV, DOMOV A BYTOV V ROKU 2011 VO VZŤAHU K POPULAČNÉMU VÝVOJU OBYVATEĽSTVA SLOVENSKEJ REPUBLIKY

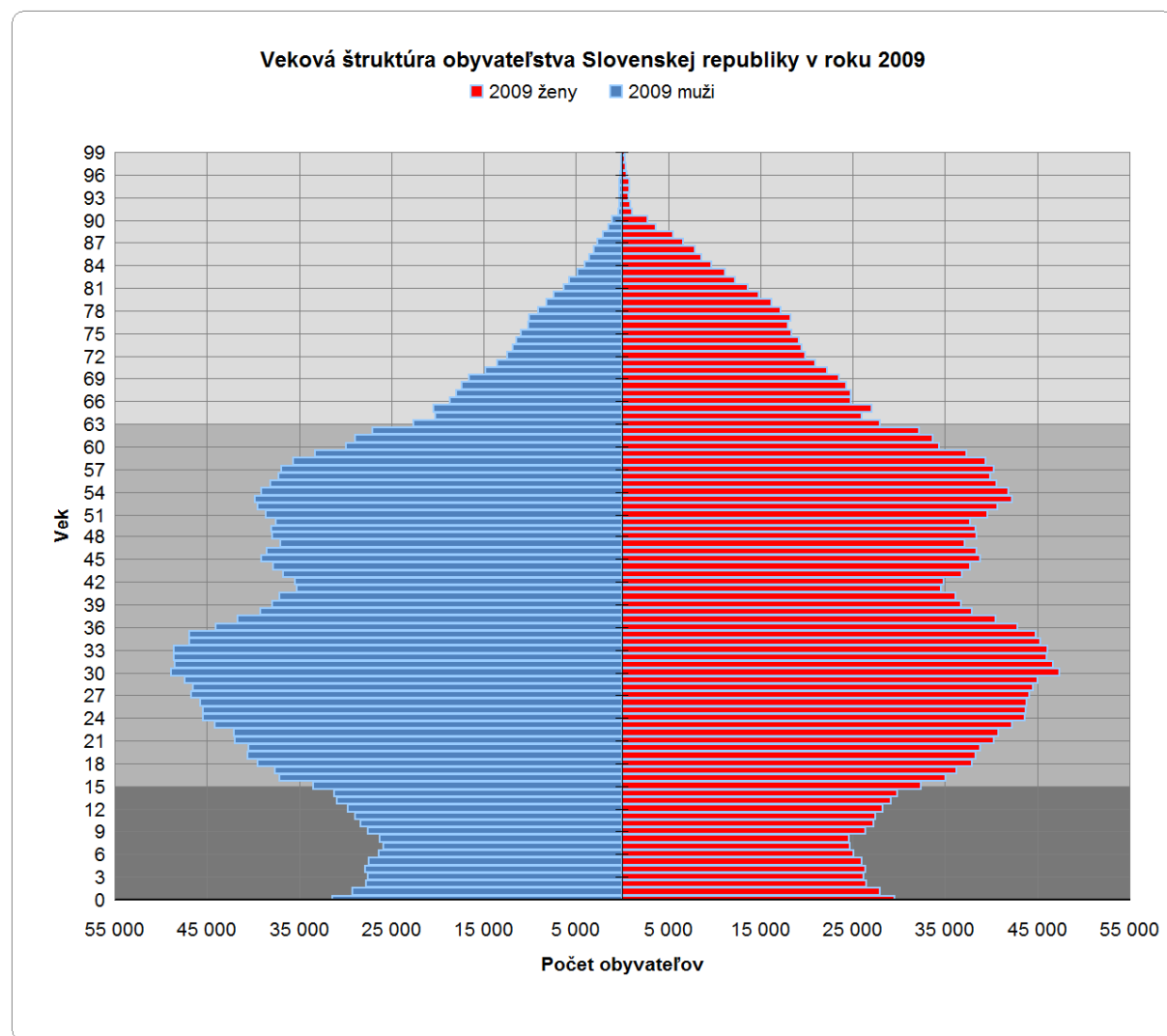
Pri určovaní očakávaných výsledkov bude v prvom rade dôležité sledovať vekovú štruktúru a jej rozloženie v rámci obyvateľstva Slovenskej republiky. Rozloženie vekovej štruktúry obyvateľov zobrazuje *veková pyramída*, ktorá pozostáva z dvoch histogramov početností otočených o deväťdesiat stupňov, obvykle na nej bývajú vyobrazené početnosti mužov na ľavej strane a početnosti žien na strane pravej. Zachytáva obraz štruktúry, ako aj históriu vývoja populácie. Možno na nej sledovať nepravidelnosti ako napríklad úbytok narodených či viac zomrelých, zapríčinené vojnami, hospodárskymi krízami, epidémiami, emigračnými vlnami a pod.. Ďalej vyhodnotíme rozdelenie ľudí podľa ekonomických vekových skupín.

---

⁹ Koprla, M. (2010): Zmeny v demografickom správaní obyvateľov Slovenskej republiky – analýza výsledkov sčítaní obyvateľov, domov a bytov z rokov 1991 a 2001. In *Slovenská politologická revue*. roč. 10, č. 2, s. 24. On: <http://www.ucm.sk/revue/2010/2/koprla.pdf>. ISSN 1335-9096. (09.09.2010).

Obrázok 1 Veková štruktúra obyvateľstva Slovenskej republiky v roku 2009

Prameň: Dokument *Vekové pyramídy obyvateľstva SR, 1945-2009*. On: <http://portal.statistics.sk/showdoc.do?docid=4125>. (09.09.2010).

Vekovú štruktúru obyvateľstva Slovenskej republiky v roku 2009 znázorňuje v prehľadnej podobe Obrázok 1. Na vodorovnej osi možno vidieť početnosti obyvateľov a na zvislej osi vekové kategórie obyvateľov. Ako vidno, tvar vekovej pyramídy pripomína obrys košatého stromu, čo napovedá, že v populácii prišlo k viacerým významným zmenám. Zdôrazniť by sme chceli najmä dve výrazné vlny v kategórii produktívneho veku, ale predovšetkým mierny zárez v kategórii predproduktívneho veku pri veku 7 rokov.

Na Obrázku 2 názorne prezentujeme vývoj tvaru vekovej pyramídy, počnúc rokom 1945 v päťročných intervaloch po roky 2005 a 2009. Pri prezentovaní vekových pyramíd postupujeme smerom zľava doprava a ďalej smerom zhora nadol.

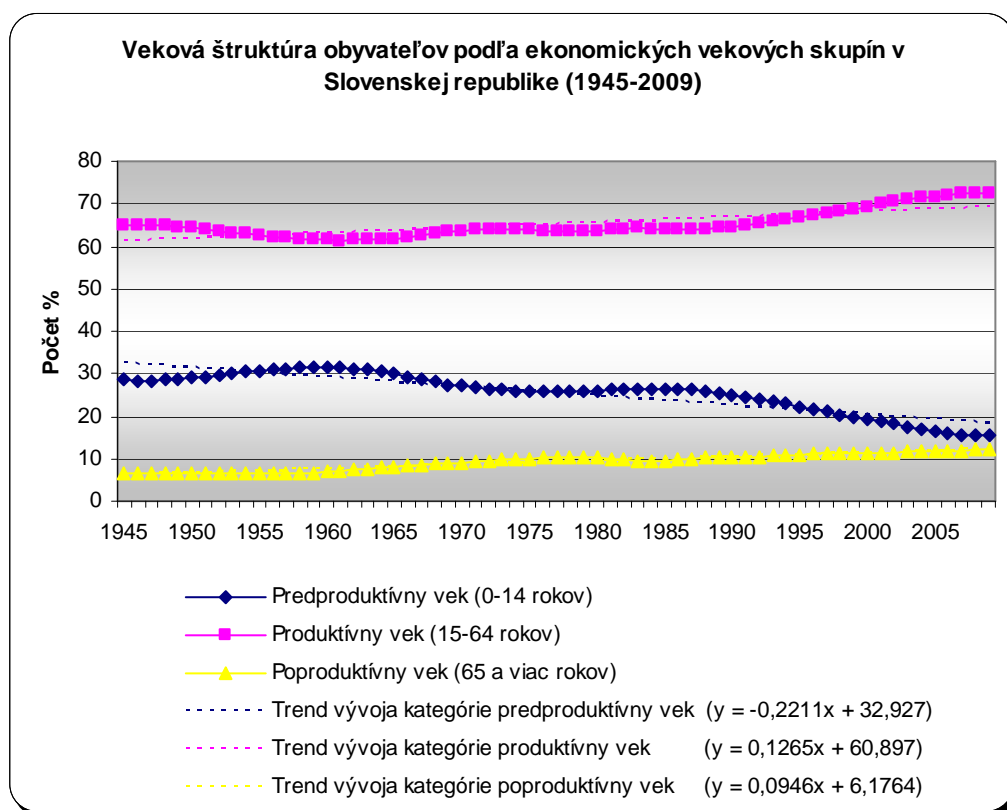
Obrázok 2 Veková štruktúra obyvateľstva Slovenskej republiky v rokoch 1945-2009

Prameň: Dokument *Vekové pyramídy obyvateľstva SR, 1945-2009*. On: <http://portal.statistics.sk/showdoc.do?docid=4125>. (09.09.2010).

Vo všeobecnosti rozlišujeme tri typy štruktúr vekových pyramíd. V našej analýze sme sa zamerali predovšetkým na rozdelenie obyvateľstva podľa ekonomických vekových skupín. Prvý *progresívny model* (príklad rok 1955), kedy je základňa pyramídy najširšia v kategórii predproduktívny vek (deti a mládež do 14 rokov), smerom cez kategóriu produktívneho veku (obyvatelia v produktívnom veku 15-64 rokov) sa rovnomerne zužuje ku hrotu pyramídy, kde sa nachádza kategória poproduktívny vek (dôchodcovia vo veku 65 a viac rokov). Druhý *stacionárny model* (príklad rok 1945) sa vyznačuje relatívne širokou základňou kategórie predproduktívny vek, smerom cez kategóriu produktívny vek dochádza len k miernemu zúženiu, ktoré končí v hrote pyramídy v kategórii poproduktívny vek. Tretí *regresívny model* (príklad rok 2000) je charakteristický relatívne úzkou základňou pyramídy v kategórii predproduktívny vek, kedy sa smerom ku kategórii produktívny vek pyramída rozširuje a napokon sa v kategórii poproduktívny vek smerom k hrotu pyramídy zužuje.

Graf 1 Veková štruktúra obyvateľov podľa ekonomických vekových skupín v Slovenskej republike (1945-2009)

Prameň: Vlastný výpočet na základe dokumentu *Vekové pyramídy obyvateľstva SR, 1945-2009*. On: <http://portal.statistics.sk/showdoc.do?docid=4125>. (09.09.2010).

Pre ďalšiu analýzu vývoja vekovej štruktúry obyvateľstva Slovenskej republiky sme vyrátali z dostupných početností obyvateľov percentuálne podiely vekových ekonomických skupín (predproduktívny, produktívny a poproduktívny vek) obyvateľstva Slovenskej republiky v rokoch 1945-2009, pričom získané výsledky a možné trendy vývoja prezentujeme v grafickej podobe v Grafe 1. Pri výpočte trendov vývoja sme použili model lineárnej regresie, ktorej vypočítanú rovnicu ku každej prislúchajúcej vekovej ekonomickej skupine uvádzame taktiež v grafe.

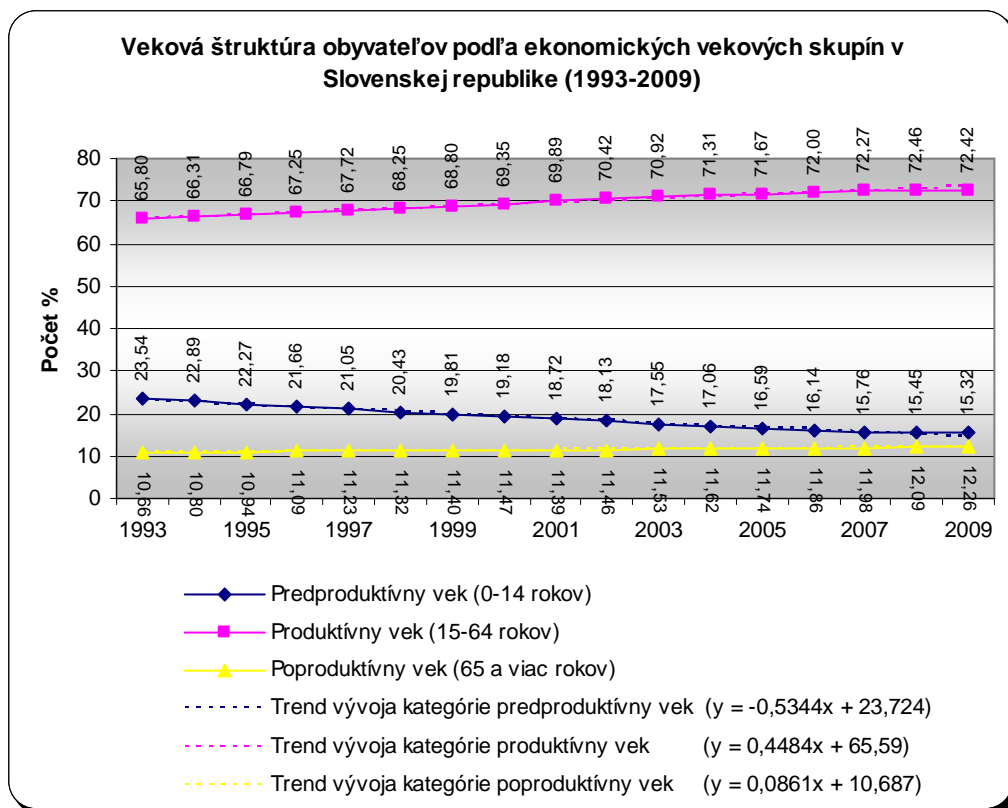
Predproduktívny vek: Vývoj percentuálneho podielu obyvateľov v predproduktívnom veku zaznamenal v období rokov 1945 až 2009 kolísavú, klesajúcu tendenciu. V roku 1945 bol podiel obyvateľov 28,67 %, potom len mierne poklesol na hodnotu 28,35 % v roku 1947, odkedy plynulo vzrástol na *historicky najvyššiu hodnotu 31,62 % v roku 1960*. Od tohto roku sme zaznamenali trvalý pokles až na hodnotu 26,03 % v roku 1975, odkedy len mierne vzrástla do roku 1985 na hodnotu 26,42 %. V ďalších rokoch už možno sledovať postupný pokles podielu obyvateľov v predproduktívnom veku až na *historicky najnižšiu hodnotu 15,32 % v uplynulom roku 2009*.

Produktívny vek: Vývoj percentuálneho podielu obyvateľov v produktívnom veku sa vyvíjal v období rokov 1945 až 2009 kolísavým, rastúcim trendom. Počnúc rokom 1945 bola hodnota podielu obyvateľov 64,77 %, neskôr len mierne narástla na hodnotu 64,99 % v roku 1947, odkedy klesala až na *historicky najnižšiu hodnotu 61,34 % v roku 1961*. Od tohto roku možno zaznamenať nárast na hodnotu 64,11 % v roku 1973, odkedy opäť mierne klesla na hodnotu 63,33 % v roku 1979. Neskôr opätovne narástla na hodnotu 64,31 % v roku 1983, odkedy len mierne klesla na hodnotu 63,94 % v roku 1987. Od tohto roku nabral vývoj podielu obyvateľov v produktívnom veku vzrastajúcu tendenciu až na *historicky najvyššiu hodnotu 72,46 % v roku 2008*, odkedy len mierne poklesol na hodnotu 72,42 % v roku 2009.

Poproduktívny vek: Vývoj percentuálneho podielu obyvateľov v poproduktívnom veku sa vyznačoval v období rokov 1945 až 2009 kolísavou, mierne rastúcou tendenciou. Od roku 1945, kedy mala hodnota podielu obyvateľov *historicky najnižšiu hodnotu 6,56 %*, bol viac menej stabilný priebeh vývoja až do roku 1958 (6,75 %), pričom možno badať nepatrný nárast o 0,19 percentuálneho bodu. V ďalšom období došlo ku kontinuálnemu nárastu až na hodnotu 10,56 % v roku 1979, neskôr k poklesu na hodnotu 9,33 % v roku 1983, odkedy môžeme badať pozvoľný nárast podielu obyvateľov v poproduktívnom veku na *historicky najvyššiu hodnotu 12,26 % v roku 2009*.

Vekovú štruktúru obyvateľov podľa ekonomických vekových skupín v Slovenskej republike v rokoch 1993-2009 približuje podrobne Graf 2.

Graf 2 Veková štruktúra obyvateľov podľa ekonomických vekových skupín v Slovenskej republike (1993-2009)

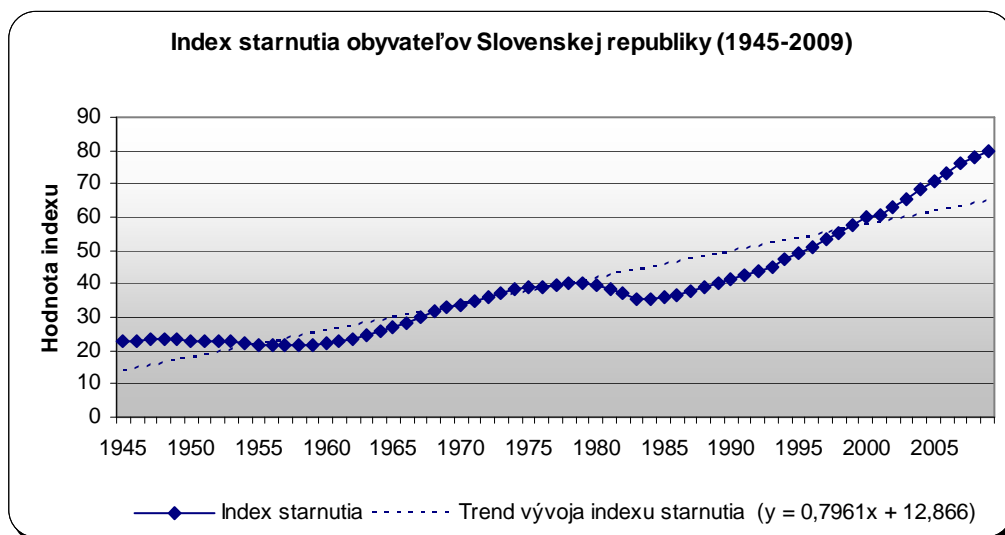

Prameň: Dokument *Vybrané ukazovatele*. On: <http://portal.statistics.sk/showdoc.do?docid=2464>. (09.09.2010).

Na základe vyššie uvedených dvoch grafov sa môžeme pokúsiť o predikciu vývoja percentuálneho podielu vekovej štruktúry obyvateľov podľa ekonomických vekových skupín na základe dvoch časových úsekov. V prvom prípade môžeme z dlhodobého hľadiska (1945-2009) zaznamenať matematickým modelom lineárnej regresie, že v sledovanom období došlo v kategórii predproduktívny vek k priemernému ročnému *poklesu o 0,2211 percentuálneho bodu*, pri kategórii produktívny vek k priemernému ročnému *nárastu o 0,1265 percentuálneho bodu* a poslednej kategórii poproduktívny vek k priemernému ročnému *nárastu 0,0946 percentuálneho bodu*. V druhom prípade z krátkodobého hľadiska (1993-2009) môžeme opäť matematickým modelom zaznamenať v kategórii predproduktívny vek priemerný ročný *pokles o 0,5344 percentuálneho bodu*, v kategórii produktívny vek

priemerný ročný nárast o 0,4484 percentuálneho bodu a napokon v kategórii poproduktívny vek priemerný ročný nárast 0,0861 percentuálneho bodu.

Graf 3 Index starnutia obyvateľov Slovenskej republiky (1945-2009)

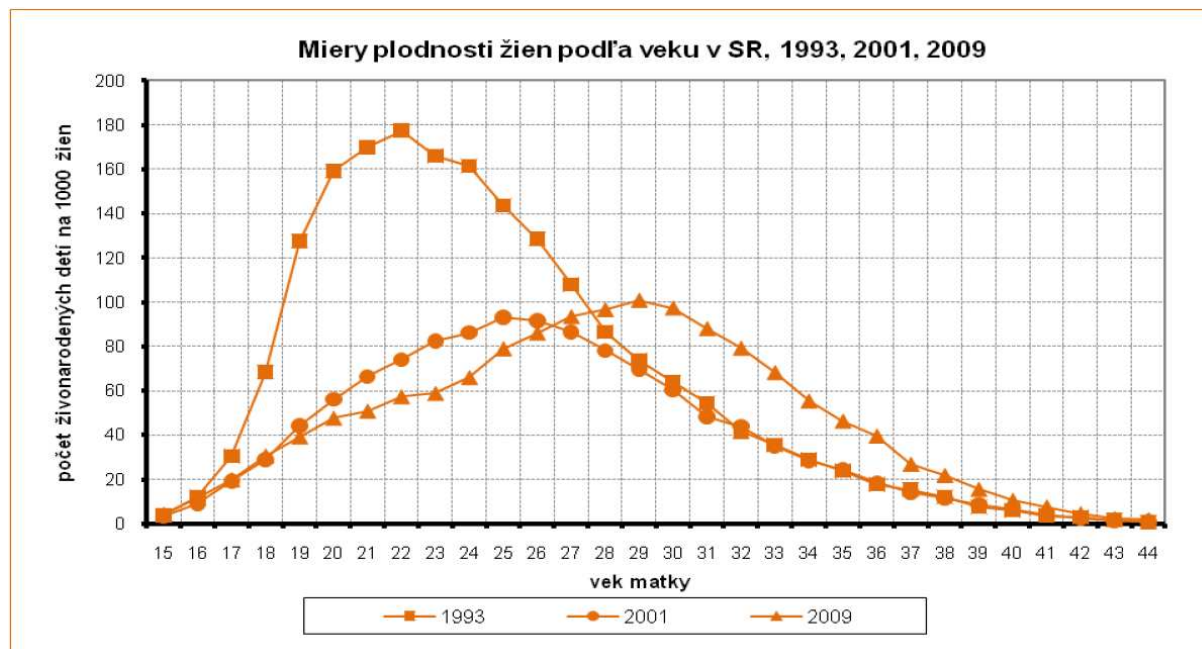

Prameň: Vlastný výpočet na základe dokumentu *Vekové pyramídy obyvateľstva SR, 1945-2009*. On: <http://portal.statistics.sk/showdoc.do?docid=4125>. (09.09.2010).

Iný pohľad znázorňuje index starnutia (Graf 3), ktorý reprezentuje podiel počtu osôb v poproduktívnom veku (65 a viac rokov) na sto detí v predproduktívnom veku (0-14 rokov), ktorý mal v rokoch 1945-2009 kolísavú, rastúcu tendenciu. Od roku 1945, kedy dosiahol index starnutia hodnotu 22,90 mierne vzrástol na hodnotu 23,51 v roku 1947, následne poklesol na *historicky najnižšiu hodnotu 21,41* v roku 1957. Od tohto roku narástol až na hodnotu 40,42 v roku 1979, neskôr do roku 1983 poklesol na hodnotu 35,39, odkedy hodnota indexu starnutia postupne narastala až na *historicky najvyššiu hodnotu 80,01* v uplynulo roku 2009. Matematickým modelom lineárnej regresie možno zachytiť priemerný ročný nárast indexu starnutia o 0,7961 bodu.

Ďalším zaujímavým ukazovateľom, ktorý by sme mali vziať pri predikcii očakávaných výsledkov sčítania obyvateľov, domov a bytov do úvahy, je miera plodnosti žien. Graf 4 v prehľadnej podobe znázorňuje vývoj miery plodnosti žien podľa veku v Slovenskej republike v rokoch 1993, 2001 a 2009. Z grafu vyplýva zrejماً skutočnosť, že od roku 1993, kedy kulminovala miera plodnosti žien vo veku 22 rokov, došlo k posunu cez rok 2001 s kulmináciou v 25 roku veku ženy k hodnote z roku 2009, kedy dosiahli najvyššiu mieru plodnosti ženy vo veku 29 rokov.

Graf 4 Vývoj miery plodnosti žien podľa veku v Slovenskej republike v rokoch 1993, 2001 a 2009

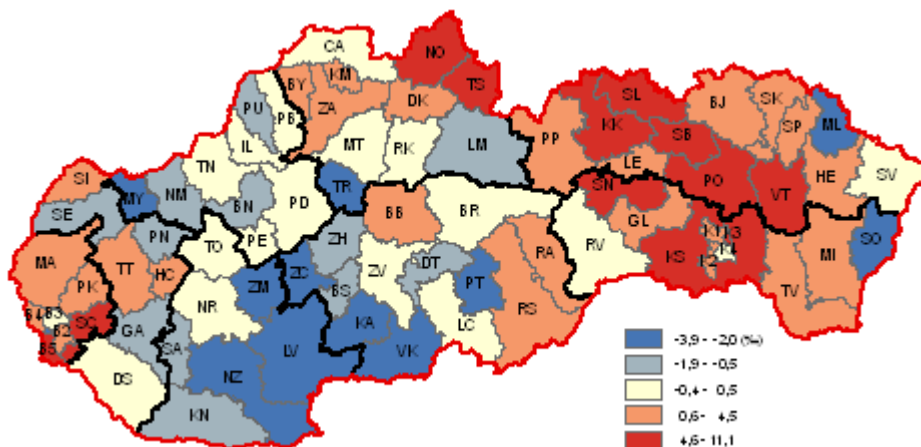

Prameň: Dokument *Štruktúry a pohyb obyvateľstva SR*. On: <http://portal.statistics.sk/showdoc.do?docid=4125>. (09.09.2010).

Ak sa teraz vrátíme k Obrázku 1, na ktorom je vyobrazená veková pyramída s vekovou štruktúrou obyvateľstva Slovenskej republiky v roku 2009, môžeme teraz jasnejšie vidieť súvislosť medzi druhou vlnou v produktívnom veku a miernym trendom rastu obyvateľov v predproduktívnom veku. Ak budeme vychádzať z úvahy, že miera plodnosti žien kulminuje priemerne okolo tridsiateho roku veku života ženy, potom počnúc rokom 2003 odštartovala menšia populačná vlna, ktorá by mohla v priebehu roka 2011 s najväčšou pravdepodobnosťou kulminovať, pričom v ďalších rokoch možno čakať klesajúci trend. Ak nedôjde k významným zmenám v demografickom správaní obyvateľov Slovenskej republiky, možno predpokladať po roku 2011 opäť mierny pokles počtu narodených detí.

V našej analýze sme sa doposiaľ venovali populačnému vývoju obyvateľstva Slovenskej republiky z globálneho pohľadu, predovšetkým so zreteľom na rozdelenie obyvateľov Slovenskej republiky podľa ekonomických vekových skupín. Avšak k významným zmenám v štruktúre obyvateľstva prišlo aj na úrovni jednotlivých regiónov Slovenskej republiky. Z pohľadu regionálnych rozdielov možno sledovať najmä prirodzený prírastok na 1 000 obyvateľov v okresoch Slovenskej republiky a priemerný vek obyvateľov v okresoch Slovenskej republiky.

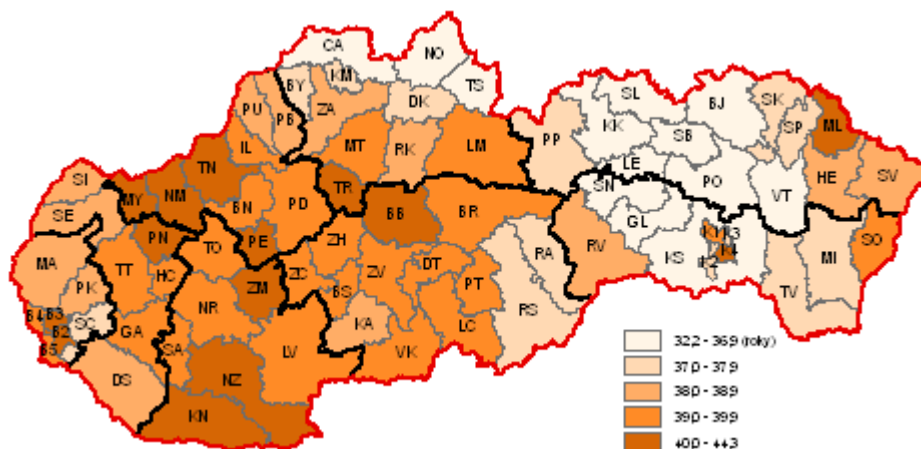
Obrázok 3 Prirodzený prírastok na 1 000 obyvateľov v okresoch Slovenskej republiky v roku 2009

Prameň: Dokument *Prírastky obyvateľov, 2009*. On: <http://portal.statistics.sk/showdoc.do?docid=4125>. (09.09.2010).

Nepriaznivý populačný vývoj obyvateľstva môžeme badať aj na regionálnej úrovni. Obrázok 3 prezentuje prirodzený prírastok na 1 000 obyvateľov v okresoch Slovenskej republiky v roku 2009, kde *najväčší úbytok* obyvateľstva Slovenskej republiky bol zaznamenaný v okresoch Krupina, Levice, Medzilaborce, Myjava, Nové Zámky, Poltár, Sobrance, Turčianske Teplice, Veľký Krtíš, Zlaté Moravce a Žarnovica. Naopak *najväčším prírastkom* obyvateľstva v roku 2009 sa mohli pýšiť okresy Kežmarok, Košice – okolie, Námestovo, Prešov, Sabinov, Senec, Spišská Nová Ves, Stará Ľubovňa, Tvrdošín a Vranov nad Topľou.

Obrázok 4 Priemerný vek obyvateľov v okresoch Slovenskej republiky v roku 2009

Prameň: Dokument *Vekové charakteristiky, 2009*. On: <http://portal.statistics.sk/showdoc.do?docid=4125>. (09.09.2010).

Obrázok 4 zobrazuje priemerný vek obyvateľov v okresoch Slovenskej republiky v roku 2009, kde *najnižší priemerný vek* obyvateľov Slovenskej republiky bol v roku 2009 v okresoch Bardejov, Čadca, Gelnica, Kežmarok, Košice – okolie, Levoča, Námestovo, Prešov, Revúca, Rimavská Sobota, Sabinov, Senec, Spišská Nová Ves, Stará Ľubovňa, Tvrdošín a Vranov nad Topľou. Naopak, *najvyšší priemerný vek* obyvateľov bol zistený v roku 2009 v okresoch Banská Bystrica, Komárno, Medzilaborce, Myjava, Nové mesto nad Váhom, Nové Zámky, Partizánske, Piešťany, Trenčín, Turčianske Teplice a Zlaté Moravce.

Ak zhrnieme poznatky z predošlých dvoch obrázkov o prírastku obyvateľstva v okresoch Slovenskej republiky a priemernom veku obyvateľstva v okresoch Slovenskej republiky, potom sa v roku 2009 javili *najohrozenejšími*, čo sa týka vekovej štruktúry obyvateľstva, okresy Medzilaborce, Myjava, Nové Zámky, Turčianske Teplice a Zlaté Moravce. Naopak *najpriaznivejší vývoj* sledovaných dvoch ukazovateľov sme zaznamenali v okresoch Kežmarok, Košice – okolie, Námestovo, Prešov, Sabinov, Senec, Spišská Nová Ves, Stará Ľubovňa, Tvrdošín a Vranov nad Topľou.

V poslednej časti príspevku by sme radi naznačili najvýznamnejšie oblasti natalitnej politiky štátu, ktorou môže štát vhodným spôsobom zmierniť negatívny trend populačného vývoja obyvateľov Slovenskej republiky.

4 PODPORA NATALITNEJ POLITIKY AKO MOŽNÉ RIEŠENIE STARNUTIA OBYVATEĽSTVA SLOVENSKEJ REPUBLIKY

Doposiaľ nepriaznivý vývoj populácie obyvateľstva Slovenskej republiky, ktorý je charakterizovaný nepriaznivou vekovou štruktúrou obyvateľstva, čoho prejavom je neustále starnutie obyvateľstva by mohol čiastočne zmierniť štát využitím dostupných foriem natalitnej politiky. Azda najdôležitejšiu úlohu v tejto oblasti zohráva práve rodina. Preto zaradíme medzi opatrenia natalitnej politiky štátu opatrenia, ktoré majú ekonomický dosah najmä na mladé rodiny s deťmi, akými sú:¹⁰

- Rodinné prídavky, odstupňované zväčša podľa počtu vyživovaných detí progresívne, rovnomerne i regresívne (v niektorých prípadoch rastú len do určitého počtu detí);

---

¹⁰ Brezák, J. (2005): *Úvod do štúdia demografie: najmä pre sociálnu prácu a sociálnu politiku*. 1. vyd. Bratislava : Lúč, s. 250-251. ISBN 80-7114-496-7.

- Diferencované zdanenie zárobkov, odstupňované zľavy na dani obvykle podľa počtu detí;
- Novomanželské pôžičky, poskytované dlhodobo mladým snúbencom za veľmi výhodných úrokových podmienok; zvyčajne bývajú spojené so skutočnosťou, že po narodení dieťaťa preberá štát splatenie určitej časti pôžičky na seba;
- Cenové intervencie pri výrobkoch pre deti, resp. zníženie spotrebiteľských daní či regulovaných cien;
- Natalitná prémie (jednorazová), vyplácaná pri narodení dieťaťa;
- Podpory v materstve, poskytované zamestnaným matkám po dobu materskej dovolenky;
- Právo na ďalšiu materskú dovolenku až do doby určitého veku dieťaťa, prípadne právo na prerušenie zamestnania na dobu viacerých rokov od narodenia dieťaťa bez straty dôchodkových a iných nárokov;
- Možná diferenciácia dôchodkového veku žien s ohľadom na rodinný stav, materstvo, poprípade počet detí (v Slovenskej republike sa platnosť tohto opatrenia už skončila);
- Zrovnoprávnenie nemanželských a manželských detí po stránke sociálnej a právnej;
- Tzv. parafamiliárne opatrenia, vykonávané vo sfére mimo rodiny, ktoré majú uľahčiť starostlivosť o deti zamestnaným rodičom (prevzatím časti dennej starostlivosti špeciálnymi ústavmi spravovanými štátom, obcami, zamestnávateľmi, odborovými organizáciami, nadáciami a i.); túto funkciu môžu plniť napr. materské školy, detské útulky, školské jedálne a družiny, detské domovy a pod.

Ako bolo vyššie spomenuté, významnú úlohu zohráva aj výchova detí a mládeže. Preto by istým variantom mohla byť i mládežnícka politika štátu, ktorá by formovala mládež prostredníctvom rozmanitých mládežníckych organizácií. Zaujímavé sú napríklad politické mládežnícke organizácie, v ktorých sa presadzuje tak potrebný odklon od individualizmu jednotlivca k načúvaniu postojov celej skupiny. „Základnou funkciou politickej agregácie je výber postojov z atomizovaných názorov, prianí, požiadaviek a potrieb členov organizácie. V prípade politickej strany nejde o načúvanie názorov členov, ale aj širokej verejnosti.“¹¹ Tým sa vytvárajú vhodné predpoklady budovania novej politickej elity na Slovensku.

---

¹¹ Štefančík, R. (2010): *Politické mládežnícke organizácie na Slovensku*. 1. vyd. Bratislava : IUVENTA, s. 33. ISBN 978-80-8072-111-4.

ZÁVER

Príspevok s názvom „Sčítanie obyvateľov, domov a bytov ako relevantný zdroj informácií o populačnom vývoji obyvateľstva Slovenskej republiky“ si kládol za cieľ oboznámiť čitateľa s problematikou sčítaní obyvateľov, domov a bytov na podklade analýzy populačného vývoja obyvateľov Slovenskej republiky. Postupným odhalením historického vývoja sčítaní sme prešli k objasneniu pripravovaného sčítania obyvateľov, domov a bytov v roku 2011. Na príklade tohto sčítania sme predstavili jeho legislatívne vymedzenie, podrobnejšie rozobrali zákon č. 263/2008 Z.z. o sčítaní obyvateľov, domov a bytov v roku 2011 z 18. júna 2008 a napokon priblížili obsah pripravovaného sčítania obyvateľov, domov a bytov v roku 2011 z pohľadu využiteľných informácií v oblasti politiky štátu.

V rámci analytickej časti príspevku sme sa snažili prezentovať problematiku dlhodobého nepriaznivého vývoja vekovej štruktúry obyvateľstva Slovenskej republiky. Medzi najzávažnejšie zistenia zaraďujeme historicky najnižšiu hodnotu percentuálneho podielu obyvateľov v kategórii predproduktívny vek v roku 2009, potom historicky najvyššiu hodnotu percentuálneho podielu obyvateľov v kategórii produktívny vek v roku 2008, ďalej historicky najvyššiu hodnotu percentuálneho podielu obyvateľov v kategórii poproduktívny vek v roku 2009 a napokon aj doposiaľ historicky najvyššiu hodnotu indexu starnutia v roku 2009, ktorá poukazuje na fakt, že na sto detí vo veku 0-14 rokov pripadalo 80 obyvateľov v dôchodkovom veku. Nepriaznivo sa javí aj vývoj sledovaných ukazovateľov, tak z hľadiska dlhodobého ako aj krátkodobého matematického modelu.

Z hľadiska uplatnenia získaných poznatkov v praxi by sme chceli poukázať na dve výrazné populačné vlny obyvateľov produktívneho veku, ktoré sa časom postupne budú nezadržateľne presúvať do poproduktívneho veku, pričom budú prudko zvyšovať jeho percentuálny podiel, čo sa prejaví aj vo zvyšujúcom sa priemernom veku obyvateľstva. Naopak, istý pozitívny trend sa krátkodobo črtá v kategórii predproduktívny vek. Na základe získaných poznatkov by sme chceli poukázať nielen na dôležitosť riešenia problematiky dôchodkového zabezpečenia, ale taktiež minimálne v rovnakej miere na dôležitosť a význam otázky riešenia budúcnosti mladej generácie v predproduktívnom veku s dôrazom na zachovanie reprodukčného potenciálu obyvateľstva Slovenskej republiky v budúcnosti. Otázka riešenia podpory mladých rodín s deťmi tu vystupuje azda ako najdôležitejší faktor riešenia natalitnej politiky štátu.

LITERATÚRA

- Brezák, J. (2005): *Úvod do štúdia demografie: najmä pre sociálnu prácu a sociálnu politiku*. 1. vyd. Bratislava : Lúč, 267 s. ISBN 80-7114-496-7.
- Dokument *História sčítania obyvateľov, domov a bytov*. On: <http://portal.statistics.sk/showdoc.do?docid=5843>. (09.09.2010).
- Dokument *Právny rámec sčítania obyvateľov, domov a bytov 2011*. On: <http://portal.statistics.sk/showdoc.do?docid=24283>. (09.09.2010).
- Dokument *Prírastky obyvateľov, 2009*. On: <http://portal.statistics.sk/showdoc.do?docid=4125>. (09.09.2010).
- Dokument *Sčítanie obyvateľov, domov a bytov 2011*. On: <http://portal.statistics.sk/showdoc.do?docid=19459>. (09.09.2010).
- Dokument *Štruktúry a pohyb obyvateľstva SR*. On: <http://portal.statistics.sk/showdoc.do?docid=4125>. (09.09.2010).
- Dokument *Vekové charakteristiky, 2009*. On: <http://portal.statistics.sk/showdoc.do?docid=4125>. (09.09.2010).
- Dokument *Vekové pyramídy obyvateľstva SR, 1945-2009*. On: <http://portal.statistics.sk/showdoc.do?docid=4125>. (09.09.2010).
- Dokument *Vybrané ukazovatele*. On: <http://portal.statistics.sk/showdoc.do?docid=2464>. (09.09.2010).
- Koprla, M. (2010): Zmeny v demografickom správaní obyvateľov Slovenskej republiky – analýza výsledkov sčítaní obyvateľov, domov a bytov z rokov 1991 a 2001. In *Slovenská politologická revue*. roč. 10, č. 2, s. 2-35. On: <http://www.ucm.sk/revue/2010/2/koprla.pdf>. ISSN 1335-9096. (09.09.2010).
- Koprlová, J. (2007): *Medzinárodný marketing: teória v praxi*. 1. vyd. Bratislava: Daniel NETRI, 282 s. ISBN 978-80-969567-4-6.
- Štefančík, R. (2010): *Politické mládežnícke organizácie na Slovensku*. 1. vyd. Bratislava: IUVENTA, 140 s. ISBN 978-80-8072-111-4.
- Urban, E.; Ferenčíková, S.; Zorkóciová, O.; Koprlová, J. (2001): *Medzinárodný marketing*. 2. dopl. vyd. Bratislava: Ekonóm, 320 s. ISBN 80-225-1469-1.
- Zákon č. 263/2008 Z. z. o sčítaní obyvateľov, domov a bytov v roku 2011 z 18. júna 2008.